

ARMIN KRŽALIĆ*, SANDRA KOBAJICA**

Migranti u javnom diskursu medija u Bosni i Hercegovini

Sažetak

Cilj rada ogleda se u spoznaji i razumijevanju načina kako se migranti opisuju u medijima i u kojoj je mjeri i na koji način izvještavanje medija u Bosni i Hercegovini, utjecalo na percepciju i stvarnu toleranciju bosanskohercegovačke javnosti prema izbjeglicama i migrantima. Analizirajući medijske objave u posljednje tri godine nemoguće je ne primijetiti da kod određenog dijela bosanskohercegovačke populacije postoji negativna percepcija izbjeglica i migranata koji dolaze s područja Bliskog istoka, pri čemu su pojedine podgrupe (etnički, rasno ili statusno definirane) često predmetom izraženih društvenih stereotipa i predrasuda (npr. tražitelji azila, muslimani...). Takva negativna percepcija nije plod osobnog iskustva već je kreirana na temama i narativima koje oblikuju i plasiraju mediji. U istraživanju je korištena istraživačka tehnika kvantitativno-kvalitativne analize sadržaja medijskih objava. Veći broj analiziranih negativno orijentiranih objava pratili su senzacionalizam i politizacija situacije - od obnašatelja političkih dužnosti u političke svrhe - zbog čega su mogli doprinijeti jačanju stereotipizacije, stigmatizacije i diskriminacije izbjegličke i migrantske populacije kod bosanskohercegovačke javnosti; do mogućnosti utjecanja na jačanje nepovjerenja prema relevantnim državnim institucijama koje u svojoj nadležnosti imaju pitanja kontroliranja i upravljanja migracijskim tokovima.

Ključne riječi: javni diskurs, mediji, medijski narativi, stereotipizacija, stigmatizacija, migranti, Bosna i Hercegovina.

* dr. sci. Armin Kržalić, docent na Katedri za sigurnosne studije Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina.

** Sandra Kobajica, MA, viša asistentica na Katedri za kriminologiju Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Univerzitet u Sarajevu, Bosna i Hercegovina.

1. UVOD

Bosna i Hercegovina (dalje u tekstu: BiH) nije ostala pošteđena izbjegličkog i migrantskog vala, iako je on bio značajno manjeg intenziteta u odnosu na susjedne zemlje, a posebno Republiku Hrvatsku. Od početka 2018. godine, zemlja je doživjela drastičan porast broja izbjeglica i migranata koji su ušli na njezin teritorij (Organizacija za sigurnost i saradnju u Europi (OSCE), 2018). U 2018. godini nadležne državne institucije zabilježile su dolazak 23.902 izbjeglice i migranta. U odnosu na 2017. godinu, evidentirano je povećanje za 311 osoba. Rekordan broj dolazaka (5057), zabilježen je u listopadu 2018. godine. Namjeru za traženje azila u 2018. godini izrazilo je 22.499 izbjeglica i migranata. Najviše izbjeglica i migranata pristiglo je iz Pakistana (33 %), Irana (15 %), Sirije (13 %), Afganistana (12 %), Iraka (9 %) i Libije (3 %) (Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice (UNHCR), 2018). Priljev izbjeglica i migranata u 2019. godini posebno je povećan u srpnju (4166), zatim u kolovozu, rujnu i listopadu u kojima je svaki mjesec zabilježeno prosječno 3658 dolazaka (najmanje 3206, najviše 3958) (UNHCR, 2018). U 2019. godini nadležne državne institucije zabilježile su dolazak 29.302 izbjeglice i migranta, što je povećanje za 8 % u odnosu na dolazak izbjeglica i migranata u 2018. godini.

Izbjeglice i migranti u BiH ulaze na neregularan način koristeći se dvjema glavnim rutama, većinom stižući kopnom iz Srbije i Crne Gore. Druga glavna ruta počinje u Grčkoj i kreće se kroz Albaniju i Crnu Goru do BiH. U prvim mjesecima 2018. godine, izbjeglice i migranti brzo su se prebacili iz pograničnih područja prema glavnome gradu Sarajevu, dobivši usput potvrde od terenskih ureda Službe za poslove sa strancima BiH (OSCE, 2018). Procjenjuje se da u BiH ostaje između 4500 i 6000 izbjeglica i migranata kojima je potrebna humanitarna pomoć na raznim mjestima, najviše u Unsko-sanskom kantonu (UNHCR, 2018).

Analizirajući medijske objave u posljednje tri godine nemoguće je ne primijetiti da kod određenog dijela bosanskohercegovačke populacije postoji negativna percepcija prema izbjeglicama i migrantima koji dolaze s područja Bliskog istoka, pri čemu su pojedine podgrupe (etnički, rasno ili statusno definirane) često predmetom izraženih društvenih stereotipa i predrasuda (npr. tražitelji azila, muslimani...). Općenito govoreći, negativan odnos medija prema migrantima - ili netočnim informacijama o migrantima - problem je u mnogim europskim zemljama; a posljednjih su godina uspostavljena brojna tijela za praćenje etičkih novinarskih kodeksa kako bi se razvile smjernice i najbolja praksa za sprječavanje govora mržnje te za pošten tretman migranata u tisku i široj medijskoj sferi (Pasta 2016). Ovim radom analiziramo način na koji se migranti opisuju u medijima i ispituje li, u kojoj mjeri, i na koji način izvještavanje medija u BiH utjecalo na percepciju i stvarnu toleranciju bosanskohercegovačke javnosti prema izbjeglicama i migrantima. Odnosno, analiziramo kako i zašto migracije postaju javno pitanje.

2. METODOLOGIJA

U istraživanju je korištena istraživačka tehnika kvantitativno-kvalitativne analize sadržaja medijskih objava (Kurtić, 2017). Na ovaj se način nastojalo doći do odgovora na sljedeća istraživačka pitanja:

- kakav je interes bosanskohercegovačkih medija za izvještavanjem o izbjegličkoj i migrantskoj krizi od 2018. godine do kraja 2019. godine (učestalost izvještavanja);
- kakav je kontekst izvještavanja bosanskohercegovačkih medija o izbjeglicama i migrantima od 2018. godine do kraja 2019. godine (društveni, sigurnosni, politički ili kombinirani);
- kakve su vrijednosti sadržaja objava (pozitivne, negativne, neutralne) kao i novinarskog stava (pozitivan, negativan neizražen) o izbjegličkoj i migrantskoj krizi odnosno izbjeglicama i migrantima u BiH.

Pod analizom sadržaja podrazumijeva se istraživački postupak, odnosno način sređivanja podataka kojim se nastoji izgraditi sustavna iskustvena evidencija o društvenoj komunikaciji (Manić, 2017). Kao takva izuzetno je značajna u istraživanjima u području društvenih i humanističkih znanosti. Takva istraživanja pružaju objektivni, sustavan i kvantitativan opis manifestnog sadržaja komunikacije (Berelson, 1952). Kao izvori podataka korištena su tri digitalna medija, točnije - internetski portali triju visokotiražnih dnevnih listova u BiH: „Dnevnog avaza“, „Nezavisnih novina“ i „Večernjeg lista BiH“. Osnovna jedinica analize bila je medijska objava - tekst na navedenim internetskim portalima. Uzevši u obzir da su tekstovi u tiskanim izdanjima ovih dnevnih listova većinom objavljeni i u digitaliziranome obliku na njihovim internetskim portalima - odabirom ove vrste medija doprinijelo se ekonomičnosti i učinkovitosti analize.

Način pristupanja tekstovima podrazumijevao je ručno pretraživanje arhiva odabranih internetskih portala kako bi se došlo do onih koji neposredno referiraju na izbjegličku i migrantsku krizu (Veladžić & Kržalić, 2011). Kako bi se dobio uvid u najširi kontekst fenomena u našoj zemlji, ali ujedno i izbjegle prevladavajuće političke konotacije koje se pretežno vežu uz pojam krize - u pretraživanju su rabljene dvije ključne riječi – „migrant/i“ i „Bosna i Hercegovina“.

Razdoblje na koji se istraživanje odnosi trebalo je obuhvatiti medijske objave koje su pratile izbjegličke i migracijske tokove podijeljene u dva dijela. Prvi dio trebao je obuhvatiti početak izbjegličke i migrantske krize na „Balkanskoj ruti“ sjeverozapadno od Grčke, odnosno analizu objava bosanskohercegovačkih medija tijekom 2015, 2016. i 2017. godine kada su krizom dominantno bile zahvaćene Makedonija, Srbija, Mađarska, Hrvatska i Slovenija. Drugi dio odnosio se na razdoblje od početka 2018. godine kada je izbjeglički i migracijski tok iz Srbije i Crne Gore preusmjeren ka BiH, odnosno kada se zemlja počela ozbiljno suočavati s humanitarnim, sigurnosnim, ekonomskim, društveno-političkim i drugim aspektima krize što je do tada marginalno osjećala. Uzevši u obzir činjenicu da dva od tri digitalna arhiva odabranih dnevnih novina dozvoljavaju tek pretraživanje objavljenih materijala u proteklih godinu dana, analiza objavljenih medijskih sadržaja primarno će biti usmjerena na razdoblje od 1. 4. 2018. do 1. 4. 2019. godine. Sadržaji iz razdoblja od 2015. do 2017. godine zbog opširnosti analize eventualno će biti prikazani u svrhu dodatnih pojašnjenja ili ilustracija stanja. Također, važno je napomenuti da su u analizu uključene sve rubrike koje se odnose na BiH, ali neminovno i zemlje koje se nalaze na balkanskoj izbjegličkoj i migrantskoj ruti.

2.1. Uzorak istraživanja

Pretraživanjem digitalnih arhiva internetskih portala odabranih medija uz upotrebu ključnih riječi „migrant/i“ i „Bosna i Hercegovina“, u razdoblju od 1. 4. 2018. do 1. 4. 2019. godine došlo se do ukupno 934 rezultata. Jednostavnim slučajnim uzorkovanjem dobivenih rezultata istraživanje je u konačnici obuhvatilo ukupno 263 objave. Uzevši u obzir da su objave arhivirane kronološki, tj. od najsvježijeg do najstarijeg objavljenog teksta, kako bi se osigurala reprezentativnost uzorka, analiziran je svaki treći objavljeni tekst na internetskim portalima odabranih medija.

Jedno od ograničenja istraživanja koje bi svakako trebalo imati na umu jest činjenica da pretraživanje po ključnim riječima dovodi samo do objava, odnosno tekstova koji su u oznakama (eng. *tag*), između ostalih, imali izdvojene odabrane ključne riječi „migrant/i“ i „Bosna i Hercegovina“. Tako je uočeno da je na portalu „Nezavisnih novina“ objavljen značajno veći broj članaka, ali je u okvir istraživanja, po zadanim kriterijima, ušao samo jedan njihov manji dio.

Tablica 1: Uzorak istraživanja prema ključnim riječima „migrant/i“ i „Bosna i Hercegovina“

	Broj članaka	Broja analiziranih članaka
Dnevni avaz	420	133
Večernji list	235	75
Nezavisne novine	175	55
Ukupno	934	263

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

U medijskom diskursu ‘tipični’ migrant dolazi izvan Europe, a ‘migracija’ je trajna karakteristika. Također, obično se potomstvo migranata u medijima prikazuje kao glavni adut bez obzira na njihovo stvarno državljanstvo ili status. Tako se oni obično označavaju kao “druga (pa čak i treća) generacija” doseljenika. Nadalje, kada se razgovara o migrantima, u mnogim europskim zemljama tema je postavljena u smislu opasnosti i rizika (Maneri 2009), tako da je migracija često kriminalizirana (Coutin 2011), odnosno predstavljena kao prijetnja za sigurnost građana BiH (Kržalić et al., 2019). Druga etiketa koja se često pojavljuje u medijima povezana je s pravnim statusom migranata u zemlji prijama. Tako se skala etiketiranja kreće od „ilegalnog“, „tajnog“, „opasnog“ s jedne strane; do „izbjeglica“ ili „azilant“ - s druge strane. Ako pomnije analiziramo pojmove izbjeglica i azilant, dolazimo do zaključka da se semantika ove kategorije često odnosi na moraliziranje javnog diskursa, s negativnim značenjem povezanim sa situacijom migranata bez „dokumenata“ i raspravom oko „poštenja“ zahtjeva za azilom („lažnih izbjeglica“). Moderne države imaju sve veći trend širenja straha od migranata, ne analizirajući stanje u njihovim državama i razloge odlazanja iz njih - već ih se svrstava uz organizirani kriminal, trgovinu drogom - a što u krajnjoj liniji predstavlja prijetnju (Smajić, 2017:262). Pored navedenih teorijskih pristupa u medijskom diskursu ocjenjuju se njihovi razlozi za selidbu: ekonomski razlozi, rat i progona obično se spominju kada se

međunarodni dužnosnici dogovaraju oko ograničavanja ulaska kroz mehanizam dihotomne klasifikacije. Prvi su oni koji zaslužuju prihvata (koji su žrtve i zaslužuju biti prihvaćenima); a drugi su oni koji nisu dobrodošli (na njih se svaljuje krivnja, jer su oportunistički, opasni i moraju biti protjerani tj. vraćeni u zemlju porijekla).

Pored navedenog teorijskog pristupa postavili smo i pretpostavke na kojima je počivalo ovo istraživanje a koje su uključivale sljedeće tvrdnje:

- teme koje se dotiču izbjegličke i migrantske krize koja je zahvatila regiju, te ujedno i BiH, svakodnevno su zastupljene u bosanskohercegovačkome medijskom prostoru, s tim da veći broj objava u fokusu ima migrante, odnosno migrantsku krizu - u odnosu na izbjeglice, odnosno izbjegličku krizu;
- medijske objave na spomenute teme pretežno imaju politički i sigurnosni kontekst i u kvantitativnom, i u kvalitativnom smislu;
- medijske objave na spomenute teme prati pretežno negativan sadržaj, ali i negativan novinarski stav.

3.1. Učestalost izvještavanja bosanskohercegovačkih medija o izbjeglicama i migrantima

U razdoblju od 1. 4. 2018. do 1. 4. 2019. godine odabrani bosanskohercegovački mediji na svojim su internetskim portalima objavili ukupno 934 teksta, odnosno članka koji su se neposredno ili posredno doticali pitanja izbjeglica i/ili migranata u našoj zemlji. Promatrano na mjesečnom nivou objavljeno je nešto manje od 78 članaka (77,8), odnosno na dnevnome nivou nešto više od dva članka (2,51). Promatrajući pojedinačne medije, najveći broj tekstova (420) objavljen je na internetskome portalu „Dnevnog avaza“, zatim „Večernjeg lista BiH“ (235), te „Nezavisnih novina“ (175). Može se pretpostaviti da kontinuirano objavljivanje potvrđuje veliko medijsko zanimanje za izvještavanje o ovoj temi.

Analizom uzorkovanih medijskih objava potvrđena je polazna pretpostavka da je veći broj tekstova (254 ili 96,6 %) tematski posvećen migrantima, odnosno migrantskoj krizi, u odnosu na tekstove koji se bave pitanjima izbjeglica, odnosno izbjegličkom krizom. U svega devet članaka (3,4 %) podjednako su bile zastupljene obje teme zbog čega su članci označeni kao tekstovi s kombiniranom temom. Uzevši u obzir činjenicu da su izbjeglice iz zemalja pogođenih sukobima ili nasiljem, ponajprije Sirije, Iraka i Afganistana u prethodne tri godine našle svoje utočište i dobile međunarodnu zaštitu u nekoj od razvijenih europskih zemalja - prema Bosni i Hercegovini s otvaranjem nove rute od početka 2018. godine ponajviše se usmjerio tzv. mješoviti migracijski tok, u kojem dominiraju ekonomski migranti koji čekaju priliku da ilegalno ili legalno prijeđu na teritorij Europske unije.

3.2. Kontekst izvještavanja bosanskohercegovačkih medija o izbjeglicama i migrantima

Sve objave s odabраниh internetskih portala bilo je moguće razvrstati prema kontekstu njihova sadržaja. Ovisno o tome kakav sadržaj dominira objavom, one su razvrstavane prema društvenom, političkom, sigurnosnom ili kombiniranom kontekstu.

Društveni kontekst izvještavanja podrazumijeva, ali se ne ograničava, naprimjer na sadržaje o generalnom položaju izbjeglica i migranata u BiH i drugim zemljama na „Balkanskoj ruti“, njihovim pravima, humanitarnim principima (smještaju, higijenskim potrebštinama, primarnoj zdravstvenoj zaštiti, obrazovanju, pravnoj i psihosocijalnoj pomoći), inkluzivnosti, stereotipizaciji i dr.

Politički kontekst izvještavanja podrazumijeva, ali se ne ograničava, naprimjer na sadržaje o pravnom sustavu i propisima, međudržavnoj i međuinstitucionalnoj saradnji i koordinaciji po svim strateškim pitanjima migracija, antimigracijskoj retorici i dr.

Sigurnosni kontekst izvještavanja podrazumijeva, ali se ne ograničava, naprimjer na sadržaje o protupravnim i drugim štetnim ponašanjima na štetu individualnih i društvenih vrijednosti, operativnim mjerama zaštite, kontrole i upravljanja granica, tokom migracija, prevenciji bolesti i širenju zaraza i dr.

U konačnici, kombinirani kontekst podrazumijevao bi sadržaje kod kojih nije moguće jasno identificirati samo jedan od prethodno spomenutih konteksta kao dominantan kontekst; odnosno sve one sadržaje koji u sebi sublimiraju različite kontekste.

Najveći broj objava (116) na odabranim portalima bilo je moguće smjestiti u sigurnosni kontekst (44,1 %). Duplo manje objava (56) imalo je politički kontekst (21,3 %), a najmanje (38) društveni (14,4 %). Kombinirani kontekst objave javio se u 53 slučaja, odnosno u 20,2 % objava, a u kojem je prevladavao sigurnosni i politički sadržaj objava. Time je potvrđena polazna pretpostavka da će medijske objave na ove teme pretežito imati politički i sigurnosni kontekst, kako u kvantitativnom, tako i u kvalitativnom smislu.

3.3. Vrijednosti sadržaja i novinarskog stava u izvještavanju o izbjeglicama i migrantima

Procjena vrijednosti sadržaja medijske objave odražava dominirajuću matricu izvještavanja određenog medija o specifičnim temama i/ili grupama, odnosno o tome da li se o određenoj grupi izvještava samo kada su u pitanju pozitivne stvari, odnosno negativno konotirane situacije - ili je u pitanju nešto što kontinuirano ne izražava ovakvu vrijednost (Marko & Dardić, 2013).

Kada je riječ o izbjegličkoj i migrantskoj krizi, kao primjer izvještavanja s dominantno negativnim sadržajem moglo bi se izdvojiti potenciranje na protupravnim i devijantnim ponašanjima migranata. S druge pak strane, isticanje akcija policijskih agencija na suzbijanju krijumčarenja migranata, ili pak rada humanitarnih organizacija na prihvatu, smještaju i pomoći izbjeglicama i migrantima - bili bi dominantno pozitivni sadržaji. Pod sadržajno neutralnim objavama smatraju se one u kojima nisu jasno istaknuti ni pozitivni ni negativni elementi, poput nekih protokolarnih vijesti ili odvijanja nekih aktivnosti koje su bile očekivane i kojima nije istaknuta posebna dobrobit ili šteta za određenu grupaciju (Marko i Dardić, 2013).

Od ukupnog broja objava 90 (34,2 %) imalo je vrijednosno neutralan ili neizražen sadržaj, 101 (38,4 %) negativan i 72 (27,4 %) pozitivan sadržaj. Važno je napomenuti da su različite vrijednosti sadržaja objava zabilježene u sva tri medija.

Pojedini primjeri objava negativnih sadržaja:

- „*Ministarstvo bezbjednosti nije izvršilo zadatke u vezi migrantske krize*“ - u tekstu je istaknuto da Ministarstvo sigurnosti/bezbjednosti BiH ni nakon mjesec dana od posljednje sjednice na kojoj je razmatrana informacija u vezi s povećanim prilivom migranata u BiH, te informacija za Predsjedništvo BiH o trenutnom stanju u domeni migracija, nije obavilo većinu zaduženja koje mu je dalo Vijeće ministara BiH („Nezavisne novine“, 25. 9. 2018);
- „*Lukač: Bošnjačka vlast migrantima naseljava srpska povratnička sela*“ - u tekstu ministar unutarnjih poslova Republike Srpske ističe da bošnjačka vlast namjerava da na teritoriju Federacije BiH, odnosno u srpskim povratničkim selima, zadrži veći broj migranata da bi „*potpuno izmjenili demografsku strukturu BiH*“. Dalje navodi „*kako je riječ o ogromnom bezbjednosnom problemu, jer je među migrantima mnogo ljudi sa kriminalnom prošlošću i onih koji su učestvovali u raznim ratnim dejstvima*“ („Nezavisne novine“, 28. 7. 2018);
- „*Očekuje se eskalacija problema s migrantima u BiH, 70.000 ih kreće prema zapadnoj Europi*“ - izjavio je ministar sigurnosti BiH Dragan Mektić, dodajući da EU nije uspjela riješiti rastuću migrantsku krizu. Dodao je kako se „*očekuje eskalacija problema s migrantima, ne samo u BiH već i duž Balkanske rute*“, kao i to da BiH kao „*siromašna i paralizirana fragmentiranim vlastima, ne posjeduje ni ekonomski ni politički kapacitet da podrži veliki priliv migranata*“ („Večernji list BiH“, 8. 3. 2019);
- „*Kod migranata u Sarajevu policija pronašla veći broj pištolja, pušku, prigušivače...*“ - ponajprije se ističe kako migranti u BiH predstavljaju „*sve veći sigurnosni problem*“, što potvrđuje i najnovija policijska akcija provedena u Sarajevu. U policijskoj raciji otkrivena su dva migranta koji su posjedovali i skrivali veću količinu oružja. U nastavku se podsjeća na činjenicu kako je direktor granične policije BiH Zoran Galić nedavno stanje s migrantima nazvao „*katastrofalnim jer (99 %) njih nema nikakve dokumente*“ („Večernji list BiH“, 25. 9. 2018);
- „*Migranti se sukobljavaju, provaljuju u trgovine, uništavaju tuđu imovinu...*“ - u članku su istaknuta neka od asocijalnih i protupravnih ponašanja koja su u proteklom razdoblju počinili migranti smješteni u Salakovcu kod Mostara („Večernji list BiH“, 10. 7. 2018);
- „*Opća pometnja među institucijama, protuustavno djelovanje*“ - u objavi se navodi kako je „*premještanje migranata iz Sarajeva u Mostar izazvalo opštu pometnju među institucijama, iako su ustavne nadležnosti jasne*“. MUP Hercegovačko-neretvanskog kantona bio je obaviješten o ovome koraku, međutim to „*policijskog komesara nije spriječilo na protuustavan potez*“. Dalje je najavljeno njegovo privođenje na saslušanje u Tužiteljstvo BiH („Dnevni avaz“, 8. 5. 2018);
- „*Dodik: BiH treba odbiti pomoć zbog koje bi bila obavezna da primi migrante*“, predsjedavajući Predsjedništva BiH u tekstu tvrdi da će se zalagati da BiH odbije svaku financijsku pomoć EU-a, zbog koje bi bila obvezna primiti migrante, koji su „*ozbiljan sigurnosni, socijalni, zdravstveni i komunikacijski problem*“. Ponovivši tvrdnju da je BiH „*potpuno zakazala kada je u pitanju migrantska kriza i nema mehanizam za borbu protiv tog problema*“ - istakao je da će inicirati da Predsjedništvo BiH dade neke odgovore po tome pitanju („Dnevni avaz“, 16. 12. 2018).

Primjeri objava pozitivnih sadržaja:

- „*BiH od EU za pomoć migrantima dobila više od 9,2 miliona evra*“ - u tekstu članka istaknuto je da je EU tijekom prethodnih mjeseci kroz različite projekte doznala više od 9,2 milijuna eura kao podršku nastojanjima BiH da pomogne migrantima i izbjeglicama na terenu i ojača kapacitete upravljanja granicom. U tome su smislu radovi na uspostavi sigurnijeg i adekvatnijeg smještaja za obitelji s djecom i djecu bez pratnje - završeni. U privremenom prihvatnom centru Sedra za svako dijete osigurani su satovi lokalnog i engleskog jezika. Cilj je ovakvih aktivnosti, između ostalog, da se djeci kroz obrazovne i zabavne aktivnosti pruži prilika da se upoznaju s kulturom zajednice u kojoj borave i olakša komunikacija s vršnjacima. Za sve migrante osiguran je smještaj i osnovna medicinska njega, kao i tri obroka dnevno („*Nezavisne novine*“, 13. 12. 2018);
- „*U izbjegličkom kampu kod Bihaća više od 2000 migranata*“ - iako se u članku navodi da u Bihać svakodnevno pristižu migranti, koordinatorica privremenog prihvatnog centra Borići ističe kako je prostor u kojem oni borave potpuno uređen, te da imaju u planu otvoriti frizerski salon i čajnicu. „*Što se tiče djece postignut je veliki napredak. Danas se odvijaju sistematski pregledi djece kako bi im se osigurao polazak u školu u drugom polugodištu*“, ističu iz UNICEF-a. „*Situacija se stabilizovala i da kriza ne upravlja nama nego mi njome*“, navodi glasnogovornica MUP-a Unsko-sanskog kantona („*Večernji list BiH*“, 21. 1. 2019. godine);
- „*Spriječiti ilegalan ulazak i dostojanstveno zbrinuti migrante*“ - članak govori o tome kako je Vijeće ministara BiH zadužilo Koordinacijsko tijelo za pitanja migracija u BiH da se u punom kapacitetu aktivira i putem operativnog stožera poduzme aktivnosti nakon što je povećan broj ilegalnih ulazaka migranata u BiH. „*Nadležne institucije će preduzeti mjere, uključujući pojačane kontrole na granici i sprječavanje ilegalnog prijevoza migranata. Migrantima koji su ušli u BiH bit će pružena pomoć, a radi se i na iznalaženju novih lokacija za njihov smještaj kako bi na human i dostojanstven način bili zbrinuti*“. U provođenju aktivnosti sudjelovat će sve nadležne institucije u BiH, a očekuje se i uključivanje Institucije ombudsmena za ljudska prava u BiH te međunarodnih organizacija koje se bave ljudskim pravima, kako je priopćeno iz Vijeća ministara BiH („*Večernji list BiH*“, 26. 4. 2018. godine);
- „*Novi život na balkanskoj ruti nade: Iranaka rodila dijete u Bihaću*“ - u članku se navodi da su majka, bivša medicinska sestra, i njezin suprug - univerzitetski profesor, napustili Iran sa svojim šestogodišnjim blizancima, te da je tijekom migracija žena zatrudnjela treći put. U kantonalnoj bolnici u Bihaću ova je obitelj dobila svoje treće dijete. Terensko osoblje organizacije „*Save the Children*“ roditeljima je osiguralo nosiljku i odjeću za bebu, te ostale osnovne potrepštine. Od početka krize u BiH, Europska unija i druge organizacije pomogle su više od tisuću djece u ostvarivanju pristupa osnovnim uslugama zaštite („*Dnevni avaz*“, 18. 1. 2019);
- „*I najmlađi pokazali humanost i prikupili pomoć za migrante*“ - u članku su objavljeni rezultati humanitarne akcije prikupljanja pomoći za djecu migranata u BiH pod nazivom „*Dajem slatkiš za tvoj osmijeh*“, koju je pokrenuo regionalni odbor humanitarne organizacije Merhamet iz Maglaja. U akciju su se uključile

osnovne i srednje škole, sportsko društvo ali i građani ove regije. „*Mi smo izuzetno zadovoljni rezultatima akcija, a najvažnije je da naša djeca od djetinjstva razvijaju osjećaj humanosti i spremnosti pomoći drugima*“, istaknula je direktorica jedne osnovne škole. („Dnevni avaz“, 14. 11. 2018.)

Kod novinarskog stava ne ocjenjuje se sadržaj teksta, već samo novinarski stav/uklon/ odnos prema subjektu ili događaju o kojem se izvještava. Iako je on čisto novinarska stvar, može na različite načine biti izraz novinarskog neprofesionalizma (senzacionalizma) ili političke intencije (Marko i Dardić, 2013). Stoga, sadržaj objave i stav novinara mogu biti pozitivni, negativni ili neizraženi/neutralni.

Rezultati analize pokazuju da je u 244 objave ili 92,8 %, stav novinara bio neizražen, odnosno neutralan. Dominantno negativan novinarski stav uočen je u 15 objava ili njih 5,7 %; dok je s kod četiri objave ili 1,5 % on bio dominantno pozitivan. Primjeri naslova članaka s dominantno negativnim novinarskim stavom:

- „*Niko ne zna koliko je migranata, cilj spriječiti epidemiju*“ („Nezavisne novine“, 1. 11. 2018.) - (negativan novinarski stav naspram državnog aparata koji nije spreman kontrolirati tok migracija, ali i prema migrantskoj populaciji koju se smatra potencijalnim zdravstvenim rizikom za stanovništvo);
- „*Migrante registriraju u Mostaru da bi ih ostavili u HNŽ-u*“ („Večernji list BiH“, 25. 5. 2018.) - (negativan novinarski stav prema jednoj od tri dominantne politike u zemlji, prema kojem je izmještanje migranata iz jednog kantona u drugi „*dio jednoga šireg plana bošnjačke politike koja migrante koristi u političke svrhe*“, odnosno način na koji je „*bošnjačka politika odlučila migrante iskoristiti za pokušaj dominacije nad ostalim narodima*“);
- „*Saga o migrantima u BiH: Ministar sigurnosti nesiguran, lijeni šef državne vlade pun planova*“ („Dnevni avaz“, 14. 5. 2018.) - (negativan novinarski stav vidljiv je u odnosu prema nadležnim institucijama vlasti: „*Dok rijeke migranata svakodnevno pristižu u Bosnu i Hercegovinu, nadležni zakazuju konsultativne sastanke. Prvi takav održan je tek danas. Iako su okupljeni prvi ljudi institucija nadležnih za problem migranata, na njemu ništa konkretno nije dogovoreno. Ministar sigurnosti je nesiguran, a lijeni šef državne vlade pun planova. Sva obraćanja bila su u budućem vremenu i na granici realnosti.*“).

Većina ovih naslova vidno pretendira senzacionalizmu. Cilj senzacionalizma sastoji se u privlačenju pozornosti publike, šokantnim, vrlo često neetičkim, eksplicitnim opisivanjem događaja, nerijetko tragedija ali i kriminalnih radnji (Marko i Dardić, 2013). Može se pretpostaviti da ovakvi i slični naslovi i sadržaji medijskih objava mogu dodatno doprinijeti stereotipizaciji, stigmatizaciji i diskriminaciji izbjegličke i migrantske populacije kod bosanskohercegovačke javnosti s jedne strane; odnosno jačanju nepovjerenja prema nositeljima vlasti s druge strane.

Tako je članak pod naslovom „*Migrantski pakao nevine djece*“, objavljen u „Dnevnom avazu“ 5. 11. 2018. godine, primjer članka s negativno konotiranim sadržajem, ali pozitivnim novinarskim stavom. Opisujući teške uvjete u kojima se nalaze djeca migranata, s posebnim naglaskom na djecu bez pratnje i razdvojenu djecu (koja su u pratnji staratelja) na „Balkanskoj ruti“, novinar je skrenuo pozornost na probleme ovih posebno ranjivih kategorija. S druge pak strane, ukazao je na međunarodne pravne instrumente zaštite koji se moraju provesti prema ovim kategorijama i to bez zadržke.

Dobiveni rezultati potvrđuju polaznu pretpostavku kojom se tvrdilo da će medijske objave na temu izbjegličke i migrantske krize u BiH pratiti pretežno negativan sadržaj. S druge strane, pošlo se od pretpostavke da će i novinarski stav posljedično biti negativan – međutim, rezultati istraživanja opovrgnuli su takvu tvrdnju. U preko 90 % analiziranih medijskih objava, stav novinara bio je neizražen ili neutralan. Tome je vjerojatno doprinijela činjenica da su odabrani mediji uglavnom preuzimali i prenosili gotove sadržaje većih novinskih agencija [Federalna novinska agencija (FENA), Novinska agencija Republike Srpske (SRNA), Hrvatska izvještajna novinska agencija (HINA)].

4. ZAKLJUČAK

Na osnovi analize rezultata istraživanja nameće se zaključak da su odabrani bosansko-hercegovački mediji više puta dnevno, putem svojih internetskih portala neposredno izvještavali o izbjegličkoj i migrantskoj krizi u BiH, a posredno i o zemljama koje se nalaze na tzv. Balkanskoj migrantskoj ruti. Analizirane objave tematski su dominantno oslovljavale pitanja migranata, odnosno migrantsku krizu, u odnosu na pitanja izbjeglica, odnosno izbjegličku krizu.

Kontekstualno je najveći broj objava na odabranim internetskim portalima oslovljavao sigurnosna pitanja u vezi s migrantima, odnosno migrantskom krizom, poput protupravnih i drugih štetnih ponašanja migranata na štetu individualnih i društvenih vrijednosti, također operativnih mjera zaštite, kontrole i upravljanja granica, tokom migracija, prevencijom bolesti i širenjem zaraza i dr. Druga najčešće oslovljavana pitanja bila su politički konotirana, a uključivala su sadržaje o pravnom sustavu i propisima, međudržavnoj i međuinstitucionalnoj saradnji i koordinaciji po svim strateškim pitanjima migracija i antimigracijskoj retorici. Analizirani mediji na svojim su internetskim portalima dominantno izvještavali neutralno ili s neizraženim vrijednostima sadržaja o migrantima i migrantskoj krizi u BiH.

Negativni sadržaji objava evidentirani su u nešto više od trećine analiziranih objava, a uključivali su protupravna i devijantna ponašanja migranata u BiH, ali i prateće društveno štetne pojave, poput organiziranog kriminala, krijumčarenja ljudi i narušavanja javnog reda i mira. Jedan veći dio negativnih sadržaja bio je usmjeren ka isticanju svih slabosti državnog aparata, nedostatka međudržavne i međuinstitucionalne koordinacije i suradnje, nedostatka materijalnih, tehničkih i ljudskih kapaciteta kako bi se na najadekvatniji način odgovorilo na pitanja rasta broja izbjeglica i migranata u zemlji i uopće - na „Balkanskoj ruti“. Dominacija takvih sadržaja zasigurno može ojačati percepciju o migrantskoj populaciji kao prijatnji domaćem stanovništvu koja dugoročno može dovesti do demografskih promjena, a posljedično i do stavova o pratećim sigurnosnim, ekološkim i zdravstvenim problemima. Česti medijski istupi nositelja političkih dužnosti različitih nivoa vlasti s vidljivom antimigracijom retorikom i politikom - jačaju takve stavove i percepciju.

Zamjetan broj analiziranih negativno orijentiranih objava pratili su senzacionalizam i politizacija situacije političkih dužnosnika u političke svrhe, zbog čega su mogli doprinijeti jačanju stereotipizacije, stigmatizacije i diskriminacije izbjegličke i migrantske populacije kod bosanskohercegovačke javnosti s jedne strane, odnosno jačanju nepovjerenja prema relevantnim državnim institucijama koje u svojoj nadležnosti imaju pitanja kontroliranja i upravljanja migracijskim tokovima, s druge strane.

Pozitivni sadržaji objava evidentirani su u nešto manje od trećine analiziranih objava, a ponajviše su se referirali na humanitarne aspekte izbjegličke i migrantske krize u BiH, pozitivne akcije građana, međunarodnih i domaćih nevladinih organizacija, ali i nadležnih institucija na osiguravanju uvjeta za prihvata i smještaj izbjegličke i migrantske populacije te zaštitu najranjivijih kategorija poput žena, djece i osoba treće životne dobi. Nasuprot tome, značajan dio objava isticao je uspješnost rada policijskih i drugih agencija za provođenje zakona na otkrivanju migranata koji su ilegalno ušli u BiH, uspješnost na zaštiti granica i kontroli toka migracija, kao i uspješnost u otkrivanju i procesiranju pripadnika organiziranih kriminalnih skupina s ciljem suzbijanja i sprječavanja krijumčarenja migranata i drugih protupravnih ponašanja na štetu pravno zaštićenih vrijednosti. Na kraju, možemo reći da iako medijske objave na temu migranata odnosno migrantske krize u BiH prate pretežito negativni sadržaji, stav novinara bio je dominantno neizražen ili neutralan.

LITERATURA

1. Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. Glencoe, Ill. : Free Press.
2. Coutin, S.B. (2011). "The Rights of Noncitizens in the United States", *Annual Review of Law and Social Science*, 7, pp. 289-308.
3. Cichowski, Rachel A. (2007). *The European Court and Civil Society. Litigation, Mobilization and Governance*. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Kržalić, A., Korajlić, N., & Dinarević, S. M. (2019). Securitization and Criminalization of Migrants in Bosnia and Herzegovina. *ACM International Conference Proceeding Series*. <https://doi.org/10.1145/3386164.3389104>
5. Kurtić, N. (2017). *Kvantitativna i kvalitativna analiza sadržaja*. Sarajevo: IKD UNIVERSITY PRESS - Magistrat izdanja.
6. Manić, Ž. (2017). *Analiza sadržaja u sociologiji* (Prvo izdanje, p. 322). Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta.
7. Marko, D., & Dardić, D. (2013). *Izvjestavanje o marginalizovanim i ranjivim grupama u Bosni i Hercegovini: analiza medijskih sadržaja*. Grafid, Banja Luka.
8. Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) (2018). *Procjena situacije u vezi sa migrantima i izbjeglicama u Bosni i Hercegovini Pregled djelovanja ključnih aktera na terenu* (Issue 1). <https://www.osce.org/files/f/documents/3/b/397322.pdf>
9. Simić, J. (2017). Prava migranata – poštivanje univerzalnih ljudskih prava ili pravo na razvoj. *Forum za sigurnosne studije, Vol. 1 No.*, str. 73-96. <https://hrcak.srce.hr/198065>
10. Smajić, M. (2017). Sigurnosni aspekti migracijske krize: između humanosti i oblikovanja novih. *Forum za sigurnosne studije, Vol. 1 No.*, str. 153-167. <https://hrcak.srce.hr/198076>
11. Veladžić, N., & Kržalić, A. (2011). *Metodologija* (A. Kržalić (ed.)). Pravni fakultet, Univerzitet u Bihacu.
12. Visoki komeserijat Ujedinjenih nacija za izbjeglice [UNHCR]. (2018). Bosna i Hercegovina: neostvarena utopija. In *Bosnia i Hercegovina*. https://www.undp.org/content/dam/undp/bih/PDFs/UNCTBiHSitReps/Inter-agency_refugee_and_migrant_operational_update-November_BHS.pdf
13. Vuletić, V., & Pešić, J. (2017). Utjecaj migrantske krize na lokalne zajednice u Srbiji i na mogućnosti za integraciju migrantske populacije. *Forum za sigurnosne studije, Vol. 1 No.*, str. 44-72. <https://hrcak.srce.hr/198063>
14. Vulević, S. (2018). Migrantska kriza kao izazov socijalnoj bezbednosti u Evropskoj uniji. *Vojno delo, 70(4)*, 55-74. <https://doi.org/10.5937/vojdelo1803055v>

Summary

Armin Kržalić, Sandra Kobajica

Migrants in the Public Discourse of Media in Bosnia and Herzegovina

The aim of this paper is to understand how migrants are described in the media and to what extent and in what way media coverage in Bosnia and Herzegovina has influenced the perception and real tolerance of the BiH public towards refugees and migrants. Analyzing media reports in the last three years, it is impossible not to notice that a certain part of the population of Bosnia and Herzegovina has a negative perception of refugees and migrants coming from the Middle East, with some subgroups (ethnically, racially or status-defined) often subject to pronounced social stereotypes and prejudice (e.g. asylum seekers, Muslims ...). Such a negative perception is not the result of personal experience but is created on themes and narratives shaped and placed by the media. The research used the research technique of quantitative-qualitative analysis of media release content. A number of analyzed negative publications was accompanied by sensationalism and situation politicization - from political officials - which could contribute to stereotyping intensification, stigmatization and discrimination of the refugee and migrant population among the BiH public, to the possibility of creating an increasing mistrust towards the relevant state institutions, under whose jurisdiction are the issues of migration flow control and management.

Keywords: public discourse, media, media narratives, stereotyping, stigmatization, migrants, Bosnia and Herzegovina.